

УДК 377.3

Н. Д. КРЕДЕНЕЦЬ

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Розглянуто фундаментальні напрями формування професійної компетентності фахівців легкої промисловості як комплексну триаду завдань навчального процесу. Проаналізовано особливості вивчення навчальних предметів на основі застосування технологій інтердисциплінарного модулювання, що дає змогу студентам мобільніше орієнтуватись у масиві набраних знань та вмінь, оперативно встановлювати зв'язки між окремими тематичними компонентами різних дисциплін та розвиває логічне мислення.

Ключеві слова: професійна компетентність, інтердисциплінарне модулювання, фахівці легкої промисловості, пізнавальна діяльність.

Н. Д. КРЕДЕНЕЦЬ

ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ЛЕГКОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

Рассмотрены фундаментальные направления формирования профессиональной компетентности специалистов легкой промышленности как комплексную триаду задач учебного процесса. Проанализированы особенности изучения учебных предметов на основе применения технологий интердисциплинарного моделирования, позволяющая мобильно ориентироваться в массиве приобретенных знаний и умений, оперативно устанавливать связи между отдельными тематическими компонентами различных дисциплин и развивает логическое мышление.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, интердисциплинарный модулирование, специалисты легкой промышленности, познавательная деятельность

N. D. KREDENETS

MAIN AREAS OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE SPECIALISTS LIGHT INDUSTRY

The article reviews the fundamental areas of professional competence of specialists in light industry as a complex triad of objectives in the educational process. Peculiarities of studying subjects on the basis of interdisciplinary simulation technology, that allows students to navigate in accumulated knowledge and skills of quickly making connections between different thematic components of different disciplines and developing logical thinking.

Key words: professional competence, interdisciplinary modeling, light industry experts, cognitive activity.

Основні напрями формування професійної компетентності фахівців легкої промисловості зумовлюються конкретними соціально-економічними умовами, в яких вищі навчальні заклади (ВНЗ) здійснюють свою діяльність, і їх визначення (в суто академічному розумінні суті проблеми) невідемне від основних напрямів стратегії навчального процесу.

Метою статті є обґрунтування основних чинників формування професійної компетентності фахівців легкої промисловості.

Основні напрями вироблення фахової компетентності відповідно до традиційних цілей вищої освіти складають цілісну триаду завдань, яка включає:

- озброєння майбутніх фахівців теоретичними знаннями, достатніми для ефективного виконання професійних обов'язків, знаннями методології та методики вирішення практичних завдань в обраній сфері діяльності;

- вироблення у студентів необхідних практичних вмінь та навичок, формування в них певного стереотипного досвіду вирішення практичних проблем, вміння приймати оптимальні рішення та втілювати їх у виробничу практику;
- формування у студентів в процесі навчально-виховної роботи особистісних якостей, рис та ознак, необхідних фахівцеві для успішної професійної діяльності, ефективної співпраці в колективі та у співдружності з іншими людьми.

Ця загальна модель може бути застосована до процесу визначення основних напрямів формування професійної компетентності. Однак, оскільки компетентнісна парадигма освіти не заперечує доцільність досягнення традиційних цілей педагогічного процесу, основними напрямками формування компетентності фахівців є методи досягнення цих цілей.

У сучасних умовах в центр системи професійної підготовки спеціалістів висувається особистість фахівця як субекта пізнавальної та виробничої діяльності, а його потреба у знаннях, вміннях та навичках визначає основний зміст напрямів навчання. На думку О. Трошкіна, унікальність соціально-культурної, економічної ситуації сьогодення полягає в тому, що необхідність перетворень у суспільстві ставить проблему формування і розвитку особистості фахівця, захопленого своєю справою, ініціативного, озброєного необхідними знаннями, уміннями і навичками, що володіє основами професійної майстерності [7, с. 101].

Отже, основні напрями формування професійної компетентності фахівця (зокрема, легкої промисловості) визначаються вимогами та особливостями конкретного соціального середовища, а також специфікою реального підприємства чи організації, в яких цей фахівець діє або планує розпочати свою діяльність. Це середовище відіграє вирішальну роль у формуванні компетентності фахівця, а ефективність і результативність цього процесу визначаються характером впливу об'єктивних соціальних чинників, а також врахуванням його наслідків у ході підготовки фахівців.

Зауважимо, що цей вплив може мати неоднозначний характер, чим і зумовлюються певні протиріччя, що виникають у процесі формування професійної компетентності фахівця легкої промисловості. Тому важливим напрямом формування професійної компетентності є подолання, усунення або нейтралізація дії цих суперечностей. Передусім існує перманентна невідповідність між тезаурусом професійної освіти у ВНЗ та реальними умовами і вимогами конкретного виробництва. Висвітлюючи сутність цього протиріччя, В. Т. Лозовецька пише, що існуюча підготовка молодшого спеціаліста не моделює в навчальному процесі його функціональні посадові обов'язки, не враховує інтегративний характер професійної діяльності в умовах конкретних підприємств. Молодшому спеціалісту потрібно самостійно інтегрувати знання та вміння в конкретних виробничих умовах при розв'язанні складних типових та нетипових завдань [2, с. 243].

Вказана суперечність значно уповільнює та утруднює формування професійної компетентності фахівця, оскільки вимагає дуже великого проміжку часу для його адаптації до конкретних умов та особливостей реального виробництва. Однак необхідно зауважити, що негативна дія цього протиріччя, може бути значно помякшена або навіть усунена шляхом адресної підготовки фахівців, тобто коли ВНЗ здійснює підготовку фахівців для конкретного, заздалегідь визначеного промислового підприємства.

Формування професійної компетентності майбутнього фахівця потребує інтеграції різних педагогічних впливів на студента. Як пише В. Радкевич, в сучасних умовах методологічно значущою умовою, що ефективно впливає на процес навчання, є узгодження умов, згідно з якими різноманітні дидактичні фактори інтегруються із внутрішньою структурою особистості учня, з його індивідуальними потенційними можливостями і загальною спрямованістю особистості майбутнього фахівця [5, с. 81]. В зв'язку з цим компетентнісно орієнтована професійна освіта вимагає підвищеної педагогічної уваги до особистості майбутнього фахівця у ході його підготовки.

Важливе значення для подальшого формування професійної компетентності фахівців має визначення ступеня професійної придатності майбутнього цього фахівця, з'ясування його потенційних можливостей та внутрішніх психологічних ресурсів. Вже давно доведено, що придатність людини до певної виробничої діяльності (тобто професії) великою мірою залежить від її вроджених, психофізіологічних якостей та особистісних властивостей.

Необхідно вказати на великий економічний ефект від вчасного визначення професійної придатності людини до виконання тієї чи іншої роботи, адже набагато рентабельніше заздалегідь визначити професійні можливості людини, ніж витратити кошти на фахову підготовку особи, яка не здатна ефективно виконувати певні виробничі функції.

В промисловорозвинутих країнах на визначення професійної придатності людини витрачаються кошти, які можна порівняти з ресурсами, що спрямовуються на професійну підготовку фахівців. Так, наприклад, у Фінляндії діють постійні кваліфікаційні комісії при національному управлінні освіти, які укладають угоди щодо проведення тестів на професійну придатність з організаціями підготовчого навчання та іншими установами, а також слідкують за проведенням тестів.

Ефективні системи професійного відбору діють у багатьох країнах. Так, наприклад, у США ще в 1947 р. була створена служба психологічного тестування, яка координує роботи з прийому до вузів визначаючи професійну придатність абітурієнтів [3, с. 15].

Не викликає сумніву, що визначення ступеня професійної придатності людини є невідомою складовою педагогічних процедур професійної орієнтації. Процес профорієнтації молоді людини повинен відбуватися із врахуванням її індивідуальних якостей та психологічних властивостей.

Методика визначення придатності студента до виконання професійних функцій в межах обраної ними спеціальності може мати найрізноманітніші форми та включати чисельні соціологічні та педагогічні процедури: тестування та анкетування, соціологічні опитування, індивідуальні бесіди, зясування думки викладачів і вихователів, особисті спостереження, виявлення захоплень, інтересів та актуальних потреб майбутнього фахівця визначення його мотивації до оволодіння обраною професією тощо.

Для ефективного формування професійної компетентності фахівців важливе значення має налагодження у процесі підготовки фахівців тісних міждисциплінарних взаємозв'язків, інтеграція знань та вмінь, що набуваються у навчанні, поєднання теорії та практики в струнку систему.

У педагогічній літературі існують різні визначення міждисциплінарних (інтердисциплінарних) зв'язків. Відповідно до цього можливі суттєві відмінності у визначенні та розумінні їх характеру й обсягу. Так, наприклад, на думку В. Гузеєва, в Європі існують чотири основні моделі освіти (з огляду на ступінь інтегрованості знань):

- селективно-поточна, коли існують жорсткі межі між навчальними дисциплінами;
- селективно-рівнева, коли навчання відбувається з більш міцними зв'язками між предметами і учням (студентам) надається можливість певного вибору дисциплін, які вони вивчають;
- модель змішаних здібностей, коли існують сталі та міцні міждисциплінарні зв'язки, особлива увага надається окремим найважливішим дисциплінам, у змісті матеріалу можливі певні зміни;
- інтегративна, коли: а) предметний матеріал формується за більшою групою критеріїв, ніж тільки когнітивні у попередніх моделях; б) предмети у навчальному плані подаються міждисциплінарними групами; в) споріднені предмети інтегровані у споріднені галузі; г) застосовується проектний принцип навчання: характеризується розмитістю меж предметів, увага педагогів зосереджена на проектній роботі, актуальних для суспільства темах та завданнях [1, с. 5].

Оскільки професійна компетентність фахівця є цілісним утворенням, інтегрованою характеристикою його фахової підготовки, то і формування цієї компетентності повинно бути узгодженим, внутрішньо інтегрованим процесом, окремі елементи якого синергетично взаємопов'язані, доповнюють та підсилюють один одного, затверджуючи у свідомості студентів розуміння цілісної картини світу. Адже метою інтегрованого навчання є сформувані в учня розуміння єдності різних аспектів змісту його діяльності, а реалізація цього завдання спрямована на формування в учнів цілісності у сприйнятті сучасного світу [4, с. 63].

На нашу думку, найбільш ефективним (і водночас доступним для впровадження у повсякденну педагогічну практику) методом встановлення інтердисциплінарних зв'язків є технологія модульного навчання.

Модульна технологія навчання виникла порівняно недавно (її обґрунтував наприкінці 1960-х років американський дослідник Дж. Расселл) і вона набуває все більшої популярності

серед педагогів світу. Відзначимо, що у трактуванні термінів модуль і модульна система в педагогічній літературі немає єдиного підходу. На нашу думку, навчальний модуль – це цілісний, автономний і завершений комплекс навчальних змістовно-споріднених тем і питань, який утворюється на внутрішньодисциплінарному або міждисциплінарному рівні. Внутрішньопредметний навчальний модуль є своєрідною піддисципліною у дисципліні, що об'єднує споріднені теми у межах одного навчального предмета, а міжпредметний модуль – це піддисципліна, утворена внаслідок об'єднання споріднених тем кількох дисциплін.

Щодо формування професійної компетентності фахівців на основі встановлення міжпредметних зв'язків нас насамперед повинні цікавити інтердисциплінарні навчальні модулі. Засвоєння навчальних предметів на основі застосування технологій інтердисциплінарного модулювання дає студентам знання не у дискретному, а цілісному, інтегрованому вигляді, дозволяє їм мобільніше орієнтуватись у надбаних ними знаннях і вміннях, оперативно встановлювати зв'язки між окремими тематичними компонентами різних дисциплін, розвиває логічне мислення.

Зазначимо, що у країнах ЄС модульне навчання трактується саме у міждисциплінарному контексті. Так, наприклад, при визначенні змісту формування професійної компетентності фахівця із створення одягу зазначається, що необхідні для навчання модулі кваліфікації – створення дизайну моделі одягу, виробничий процес, виробничі інструкції, які необхідно знати для моделювання виробу на робочому місці [5, с. 84].

Таким чином, міждисциплінарний навчальний модуль є комплексом тематично близьких (семантично і технологічно) предметів, що утворюють своєрідну мегадисципліну, засвоєння якої забезпечує формування цілісного блоку знань та вмінь.

На практиці цей метод означає надання учням максимальних можливостей самостійно вирішувати проблеми, які привертають їхню увагу. Очевидним є той факт, що проблемне навчання надає великі можливості для впровадження та розвитку компетентісно орієнтованої освіти, оскільки воно має великі ресурси активізації самодіяльності студентів у процесі їхнього навчання.

Активне використання методу проектів у навчальній практиці сприяє розвитку самостійного мислення і діяльності студентів, пошуку та використанню різних джерел інформації, посиленню співробітництва в колективі, формуванню вміння аналізувати, робити висновки та приймати відповідальні рішення.

Важливим напрямом формування професійної компетентності є впровадження у навчальний процес педагогічних технологій особистісно орієнтованого підходу до підготовки фахівців. Цей підхід видається нам єдиною можливістю засобом ефективного застосування вказаних технологій у навчальному процесі вузу. Він повністю відповідає завданням формування професійної компетентності, адже компетентний фахівець – це, так би мовити, штучний виріб, який потребує індивідуальної підготовки та персональної педагогічної уваги. Тому важко уявити (а тим більше змодельовати) процес масової підготовки компетентних фахівців у навчальній групі, адже кожен член цієї групи характеризується різним рівнем здібностей і можливостей.

У реальних умовах сьогодення, як зазначає П. Стефаненко, надати студентам необхідні знання можна лише через особистісно орієнтовані технології. Адже навчання, орієнтоване на середнього студента, не може відповідати сучасній ситуації [6, с. 30].

Сутність особистісно орієнтованого підходу до професійної підготовки спеціаліста, як зазначає В. Радкевич, має становити розвиток особистості майбутнього фахівця у процесі професійного навчання і діяльності, а поєднання професійного та особистісного розвитку майбутнього фахівця ґрунтується на принципі саморозвитку, який детермінує здатність особистості перетворювати власну життєдіяльність у предмет практичного перетворення [4, с. 63].

У формуванні професійної компетентності на основі особистісно орієнтованого навчання, на нашу думку, треба враховувати три групи факторів: а) особа учня або студента, його психічні можливості та інтелектуальні здібності, домінуючі мотиви, актуальні потреби та інтереси, які реалізуються у процесі навчання; б) вимоги, потреби та інтереси реального виробництва, його очікування від діяльності навчальних закладів щодо підготовки компетентних працівників, специфіка конкретного підприємства або організації; в) реальні

методико-методологічні та організаційно-технологічні можливості педагогічної діяльності, спрямованої на формування професійної компетентності фахівця.

Формування професійної компетентності передбачає створення такої психолого-педагогічної ситуації, коли фахівець усвідомлює власні обмеження, які перешкоджають йому досягти майстерності у обраній ним справі. Адже знання своїх недоліків – це перший крок на шляху до самовдосконалення особи.

Отже, визначення пріоритетних векторів формування професійної компетентності майбутніх фахівців у процесі їхньої підготовки у вузі не тільки виокремлює основні цілі та напрями педагогічної діяльності у цьому напрямку, а й формулює та визначає головні методичні і технологічні засоби досягнення вказаної мети.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гузеев В. В. Образовательная технология: от приема до философии / В. В. Гузеев – М.: Сентябрь, 1996. – 192 с.
2. Лозовецька В. Т. Теоретико-методологічні основи професійного навчання молодшого спеціаліста сільськогосподарського профілю: дис ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / В. Т. Лозовецька – К.; 2002. – 579 с.
3. Митина В. С. Модернизация содержания естественно-математического образования в школах США // Педагогика и народное образование за рубежом. Вып. 6 (138). – М., 1989. – С. 6–20.
4. Радкевич В. Особистісно-орієнтований підхід до підготовки майбутніх фахівців у професійній школі / В. Радкевич // Сучасні інформаційні технології і інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. праць у 2-х ч. Ч. 1. – Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2002. – С. 63–69.
5. Радкевич В. Педагогічні умови формування технологічної культури у педагогів професійно-художньої школи // Професійна освіта: педагогіка і психологія. Польсько-український журнал, вип. VI. – К., 2008 – С. 81–87.
6. Стефаненко П. Навчання у співробітництві як педагогічна технологія особистісно орієнтованого підходу / П. Стефаненко // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2003. – № 3. – С. 30–40.
7. Трошкін О. В. Інноваційно-акмеологічний супровід процесу розвитку ініціативи фахівця / О. В. Трошкін // Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи. Зб. наук. праць. – К.: Логос, 2000. – С. 101–105.